

Vizita: Jak poštouchnout k očkování? Češi našli návod

MARTIN ČABAN

Spíše než videa s celebritymi může jako motivace k očkování fungovat šíření informace, která je pro vážající důležitá (ilustrační foto).

10:00

Britský vědecký časopis Nature otiskl v posledním čísle studii českých behaviorálních ekonomů věnovanou ochotě lidí očkovat se proti covidu.

Čtete ukázkou z Vizity – newsletteru Martina Čabana plného postřehů o českém zdravotnictví a jeho přesazích do politiky. Pokud vás Vizita zaujme, určitě se [přihlaste k odběru!](#)

Protože na stránkách asi nejprestižnějšího odborného periodika na světě nejsou Češi úplně častými hosty, stojí za to se podívat, čím čtveřice autorů přísné recenzenty týdeníku zaujala.

Hned v [úvodu práce](#) s nepříliš atraktivním názvem „Komunikace lékařského konsensu trvale zvyšuje vakcinaci proti covid-19“ autoři uvádějí, že neochota lidí k očkování patří k hlavním výzvám při zvládnání epidemií nebezpečných infekčních chorob. A následně popisují experiment, v němž se jim jednoduchou metodou podařilo u testované skupiny osob důvěru k očkování a zájem o vakcínu zvýšit.

Autoři studie se v loňském roce podíleli na sběru dvou souborů dat. Jednak ve spolupráci s Českou lékařskou komorou zkoumali, jaký vztah mají ke covidovým vakcínám čeští lékaři, a jednak společně s agenturou PAQ Research sociologa Daniela Prokopa v dlouhodobém průzkumu zjišťovali, jaký mají podle běžných lidí lékaři k těmto vakcínám vztah.

Ukázalo se, že tato data se zásadně rozcházejí. Devadesát procent oslovených lékařů uvedlo, že se chtějí nechat očkovat (nebo byli v době průzkumu v únoru 2021 již očkovaní), zhruba stejný podíl uvedl, že schváleným vakcínám důvěřuje, a přes 95 procent uvedlo, že očkovaní doporučí svým zdravým pacientům. Naproti tomu většinová představa veřejnosti o lékařském konsenzu ohledně očkovaní byla zcela jiná. V průměru se Češi domnívali, že jen 59 procent lékařů důvěřuje vakcínám a je ochotných se nechat očkovat.

Tato čísla samotná už byla dříve [publikována](#) jak Českou lékařskou komorou, tak i agenturou PAQ Research. Autoři studie publikované v Nature však udělali ještě jeden krok.

Polovinu respondentů v reprezentativním vzorku populace seznámili s výzkumem lékařského konsenzu a druhou nikoli. A pozorovali, že ve skupině obeznámené se skutečným postojem lékařského stavu oproti skupině kontrolní znatelně vzrostla ochota a důvěra k očkovaní – zhruba o pět až šest procentních bodů. Tato důvěra navíc přetrvala období, kdy byly vakcíny vzácné a určené jen pro vybrané skupiny, a projevila se posléze – po rozjetí masového očkovaní – i na reálné vakcinaci respondentů.

Obecnější závěr tedy může znít, že spíše než [tenisky](#), usilovné ministerské a premiéřské apely nebo videa s celebritami může jako motivace k očkovaní fungovat prosté šíření informace, která je pro váhající důležitá.

Jelikož dva ze čtyř autorů studie (Michal Bauer a Julie Chytilová) pocházejí z české líhně behaviorální ekonomie při Institutu ekonomických studií FSV UK, institutu CERGE-EI a think-tanku IDEA a zbylí dva (Vojtěch Bartoš a Jana Cahlíková) se tomuto myšlenkovému směru věnují na univerzitách v Mnichově a Miláně, pracují s informací o lékařském konsenzu jako s klasickým příkladem „šťouchu“ (nudge).

Což je fenomén popsáný ekonomickým nobelistou Richardem Thalerem, podle nějž právě i zdánlivě nenápadná „pošťouchnutí“ na správných místech a ve správném čase mohou mít zcela zásadní vliv na chování a procesy rozhodování.

Jako každý odborný text se samozřejmě i tato práce otištěná v prestižním časopisu může stát terčem kritiky. S jednou možnou výtkou [vyrukoval](#) zdravotnický právník a bojovník proti covidovým opatřením Ondřej Dostál, který zpochybnil způsob, jímž autoři zjistili onen výchozí lékařský konsensus. Podle Dostála šlo primárně o „doktory, kteří komunikují s (*prezidentem ČLK – pozn. red.*) Kubkem“.

Dostál má pravdu v tom, že vzorek lékařů použitý ve studii byl sice masivní – přes 9 500 respondentů – nicméně nebyl vytvořen podle zásad reprezentativnosti. Lékařská komora oslovila všechny členy, kteří s ní komunikují elektronicky (což je 70 procent všech lékařů) a z nich čtvrtina na online dotazník odpověděla. Tím vznikl vzorek, na němž se postoj lékařů k vakcínám zkoumal.

Online sběr dat je v sociologických průzkumech vždy trochu problematický a výzkumníci mívají velkou snahu k němu přistupovat opatrně a pečlivě vážit různé sociodemografické i jiné proměnné. To se v tomto případě bezprostředně nestalo. Výtku k výběru lékařského vzorku lze ostatně najít i mezi [posudky recenzentů](#), kteří pro Nature práci českých vědců hodnotili (a rozhodně tuto výtku neshledali tak závažnou, aby studie nemohla vyjít).

Nicméně je třeba říci, že autoři studie překontrolovali složení svého vzorku lékařů, jednak podle údajů ČLK a jednak podle databáze ÚZIS, a dospěli k závěru (který podepřeli tabulkou [v přílohové části práce](#)), že vzorek za reprezentativní považovat lze, tudíž rozhodně nelze zjištěnou míru konsenzu považovat za chybnou.

Proto se jeví pravděpodobnějším, že ona drtivá menšina lékařů, kteří k vakcínám cítí nedůvěru nebo je rovnou odmítají, je prostě hlasitější a díky amplifikačním efektům sociálních i klasických médií mnohem slyšitelnější a vlivnější, než by odpovídalo jejímu početnímu zastoupení mezi lékařským stavem.

Což je jedna z příčin oné disproporce mezi tím, co si lékaři o vakcínách myslí, a tím, co si lidé myslí, že si lékaři o vakcínách myslí. Taková hypotéza je stejně vědecky neověřená jako Dostálovo tvrzení o nereprezentativnosti vzorku, ale na rozdíl od něj ji lze předběžně opřít alespoň o nějaká data.

Jistou relevanci může mít Dostálův argument, že autoři studie nabrali „lékařský“ vzorek jednorázově v únoru 2021, zatímco vzorek populace byl sledován longitudinálním výzkumem mezi únorem a listopadem téhož roku. Nicméně hledání lékařského konsenzu nebylo hlavním zaměřením studie – v té šlo primárně o efekt konkrétní informace na konkrétní postoje a rozhodování populace.

Nicméně pokud by Ondřej Dostál chtěl na práci v Nature navázat a prozkoumat na zcela korektním a reprezentativním vzorku vývoj lékařských postojů mezi loňským únorem a současností, byla by to nepochybně zajímavá a záslužná vědecká práce.

V plném vydání newsletteru Vizita toho najdete ještě mnohem víc. Třeba vysvětlení lékařského pojmu MKN nebo zajímavé tipy na čtení nejen z oblasti zdravotnictví. Pokud chcete celou Vizitu dostávat každé úterý přímo do své e-mailové schránky, [přihlaste se k odběru](#).